

til en endelig Afgørelse. Denne Sag har jo staaet paa saa længe, og man kan ogsaa være vis paa, at den atter og atter vil komme frem, indtil der kommer en Løsning.

Der har fra adskillige Sider, især fra det ærede 4de Medlem for 10de Kreds (Steensen-Leth) været talt en Del om Erstatningspligter, men det turde dog være rimeligt, at naar en Mand skal fratræde en Ejendom efter at have lagt sit Arbejde deri, bør han have nogen Erstatning for dette. Det har ogsaa været ytret, især af det nævnte ærede Medlem, at vedkommende kan gaa hen og foretage store Forbedringer imod Ejerenes Ønske, og at saa skulde denne dog være tvungen til at give Erstatning. Forholdet er nu det, at disse Folk ikke have Raad til at gøre mange Forbedringer, idet de for at kunne gøre det maa se at faa Penge bragte til Veje. De ville derfor betænke sig to Gange, før de gøre disse Forbedringer, og ville ikke gøre det, før de kunne indse, at den hele Bedrift vil have Fordel deraf. Men saa forekommer det mig virkelig ogsaa, at Ejeren vil have en væsentlig Fordel af, at et saadant Hus bliver drevet op, des lettere vil det jo være at faa udlejet igen. Det er da af stor Betydning, at Husmanden faar Erstatning efter den i Forslaget fastsatte Bedømmelse. Naar en Husmandslod nu om Stunder skal drives rationelt, kræves der betydelige Forbedringer. Som Landbruget er i vor Tid, kunde det f. Eks. tænkes, at der blev bygget en Ailebeholder, indrettet et Høsehus eller noget saadant. Det er tilsyneladende kun Smaaudgifter, men for den vedkommende er det en betydelig Sum, og der vil gaa en Række af Aar, før han faar den ind igen. Derfor er det ret og rimeligt, at han faar Erstatning, saa meget mere som Ejeren jo i det hele taget vil være tjent med, at Husbruget forbedres paa denne Maade.

Jeg kan i det hele slutte mig til Forslaget og anbefale det til Gennemførelse, for at vi dog en Gang kunne faa en Afslutning paa dette Spørgsmaal, der har saa stor Betydning for de Mennesker, der, som jeg før sagde, just ikke bo paa Solsiden.

Kofoed: Ligesom den sidste ærede Taler sympatiserer jeg ogsaa med Forslagets Tanke og anbefaler det til Vedtagelse. Det vil vistnok findes ganske naturligt, at Reglerne i Loven af 19de Februar 1861 om Erstatning for Gaardfæstere overføres til ogsaa at gælde Fæstehusmændene. Der

er sikkert mange Steder Trang til en saadan Lov. Jeg kan ikke slutte mig til de Udtalelser, der kom fra det ærede 6te Medlem for 6te Kreds (Ahlefeldt-Laurvig) om, at Forslaget var fremsat for at vinde Popularitet. Det tror jeg ikke.

Grunden til, at jeg har forlangt Ordet, er for ganske kort at berøre de særegne Forhold paa Bornholm, den Landsdel, jeg repræsenterer. Jeg omtalte i Fjor ved Skatteløvenes Behandling, at vi havde andre Skatteforhold paa Bornholm end i det øvrige Land. Og ogsaa for Fæstevæsenets Vedkommende have vi ikke de samme Forhold som i det øvrige Danmark. Spørger man os, om vi have Fæstegods paa Bornholm, kan man dertil svare baade ja og nej, det beror paa, hvad man forstaar ved Fæstegods. I den Forstand, hvori det almindelig tages, have vi det ikke paa Bornholm. Vi have der ingen Herregaarde, vi have omtrent 1000 Bøndergaarde, der alle ere Selvejergaarde. Derimod have vi Husfæstere eller Lejere; man kalder dem paa begge Maader i Flæng. Forholdene have jo fra gammel Tid udviklet sig saaledes, at der fra de allerfleste Gaarde er bortfæstet eller bortlejet Jord til Husmænd, der have Arbejde paa Gaarden, og Gaardmanden hjælper saa Husmanden med Hestekraft. Det hele havde et patriarkalsk Præg og gik i Reglen meget godt. Det var i gamle Dage Livsfæste, man fæstede paa sin egen og sin Hustrus Levetid, senere gik det over til Aarsfæste, man fæstede paa 50 Aar, og naar de vare gaaede, var Fæstet forbi. Som Regel ejede Fæsteren Bygningerne, han havde selv bygget dem eller overtaget, hvad der havde staaet fra gammel Tid paa Lodden. Gaardmanden ejede kun Jorden. I den første Halvdel af forrige Aarhundrede lagde Husmændene ikke Vægt paa at købe, de tænkte, at, naar Fæstet var udløbet, kunde de altid faa det igen paa lignende Vilkaar som tidligere. Det var en Fejl, at man ikke den Gang forsøgte ved en Overenskomst at faa Ejendommene. I den anden Halvdel af forrige Aarhundrede steg Jorderne betydeligt i Pris, og Gaardejerne forlangte saa mere for Jorden; ikke desto mindre tror jeg nok at turde sige, at Flertallet af de bornholmske Fæstere ogsaa den Gang erhvervede deres Jord til Ejendom ved Overenskomst med Gaardejerne, somme Tider temmelig dyrt. Andre Steder fik man nyt Fæste. Der eksisterer altsaa endnu ikke saa ganske faa Fæstejendomme paa Bornholm. Men saa var der igen en hel Del